

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ – ОСНОВНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ECOLOGIZATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES A BASIS OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті досліджено сутність та основні складники концепції сталого розвитку, визначено основні пріоритетні напрями аграрних підприємств для практичної реалізації даної концепції. При цьому екологізацію визнано основним напрямом діяльності аграрних підприємств під час переходу до моделі сталого розвитку. Визначено основні складники мотиваційного механізму екологізації агровиробників. Розглянуто зовнішні і внутрішні фактори, які мають забезпечити перехід аграрних підприємств на концепцію сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, екологізація, аграрні підприємства, глобалізація економіки, мотиваційний механізм, внутрішні і зовнішні фактори.

В статье исследованы сущность и основные составляющие концепции устойчивого развития, определены основные приоритетные направления аграрных предприятий для практической реализации данной концепции. При этом экологизация признана основным направлением деятельности аграрных предприятий при переходе на модель устойчивого развития. Определены основные составляющие мотивационного механизма экологизации агропроизводителей.

Рассмотрены внешние и внутренние факторы, которые должны обеспечить переход аграрных предприятий на концепцию устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологизация, аграрные предприятия, глобаллизация экономики, мотивационный механизм, внутренние и внешние факторы.

The article explores the essence and main components of the concept of sustainable development, identifies the main priority directions of agrarian enterprises for the practical implementation of this concept. At the same time, ecologization is recognized as the main activity of agrarian enterprises in the transition to a model of sustainable development. The basic components of the motivational mechanism of ecologization of agricultural producers are determined. The external and internal factors that should ensure the transition of agrarian enterprises to the concept of sustainable development are considered.

Key words: sustainable development, ecologization, agrarian enterprises, globalization of economy, motivational mechanism, internal and external factors.

УДК 338.2:631.1

Багорка М.О.

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри маркетингу
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть спостерігається різке зростання негативного впливу економічної діяльності суспільства на якісний стан природного навколишнього середовища. При цьому це проблема як локального, так і глобального рівнів.

Сьогодні глобалізація економіки є багатограним та складним процесом, який зумовлений розвитком людської цивілізації і відкриває додаткові можливості та економічні вигоди для країн світу. Процесам глобальної інтеграції у світовий простір передували інформаційна революція та прискорення темпів економічної взаємодії та можливостей, що вона відкривала. Концептуально це відобразилося у понятті «глобалізація», яке згодом перетворилося на синонім тенденції світового добробуту та прогресу [1, с. 14]. Водночас цей процес має негативні наслідки, які проявляються передусім в антропогенному впливі на довкілля. Особливо це стосується галуззі аграрного виробництва, яка є найбільш чутливою до будь-якого втручання в розвиток агроєкосистеми.

Саме це викликало необхідність принципово нового бачення можливостей забезпечення еколого-економічної рівноваги – концепції сталого розвитку. Екологізація аграрного виробництва є невід'ємною частиною реалізації концепції сталого розвитку. Однак сталий розвиток аграрного виробництва можливий за відповідних дій аграр-

них підприємств у напрямі екологізації та інноваційного розвитку виробництва для їх переходу на якісно новий рівень господарської діяльності, де перевага надається екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва. Саме тому проблема переходу аграрних підприємств на екологічний тип розвитку є актуальною і становить основу концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню основних положень стратегії збалансованого (сталого) розвитку суспільства останніми десятиліттями приділялося надзвичайно багато уваги як на політичному, так і на науково-практичному рівні.

Дослідженням проблем еколого-економічної безпеки сільськогосподарського землекористування займалися В.М. Будзяк, Д.С. Добряк, Л.М. Грановська, Ш.І. Ібатулін, Л.Є. Купінець, М.Г. Ступень, А.М. Третяк, О.І. Фурдичко, О.І. Шкуратов та інші науковці.

Питанням підвищення загального рівня сталості агропродовольчого виробництва, обґрунтування економічних важелів і методів його забезпечення присвячено дослідження О.М. Бородіної, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, О.В. Шубравської, Ю.О. Ярмоленка та ін.

На думку багатьох учених, сталий розвиток здатен забезпечити задоволення матеріальних і духовних потреб населення, раціональне і еколого-

безпечне господарювання за високоефективного використання природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [2, с. 86].

Але значна частина питань, пов'язаних із переходом аграрних підприємств до концепції сталого розвитку, ще потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та основних складників концепції сталого розвитку, а також визначення основних умов переходу аграрних підприємств до моделі сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепцію сталого розвитку можна вважати однією з найбільш важливих парадигм кінця ХХ – початку ХХІ ст., яка орієнтована на стратегію розвитку людства, в основу якої покладений принцип sustainable development [1, с. 14].

Концепцію сталого розвитку розглядають як передумову довгострокового прогресу людства, який супроводжується збільшенням капіталу та поліпшенням екологічних умов. Її основні принципи були задекларовані у Ріо-де-Жанейро на Конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. за участі експертів зі 179 країн. Всесвітня комісія ООН із навколишнього середовища та розвитку конкретизувала поняття сталого розвитку – розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу

можливість майбутніх поколінь задовольнити їхні власні потреби [3, с. 37].

Важливо відзначити, що загальні положення цієї концепції базуються на поєднанні економічного, екологічного і соціального компонентів (рис. 1).

Сталий розвиток має забезпечуватися за рахунок зниження забруднення навколишнього природного середовища відходами сільськогосподарського виробництва, поліпшення екологічного стану середовища як складника якості життя і здоров'я населення; забезпечення раціонального природокористування сучасними поколіннями і збереження потенціалу природного середовища для життя і діяльності майбутніх поколінь; реалізації продовольчо-екологічної безпеки держави; наукомісткого і високотехнологічного розвитку сільського господарства і суміжних із ним галузей [5].

Функціонування аграрних підприємств, відповідно до концепції сталого розвитку, вимагає створення принципово нових умов підприємницької діяльності, основою виступають екологізація сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК та формування екологоорієнтованої системи управління. Екологізація має здійснюватися через систему організаційних заходів, інноваційних процесів, реструктуризацію сфери виробництва і споживчого попиту, технологічну конверсію, раціоналізацію природокористування, трансформацію природоохоронної діяльності, які реалізуються як на макро-, так і на мікроекономічних рівнях.

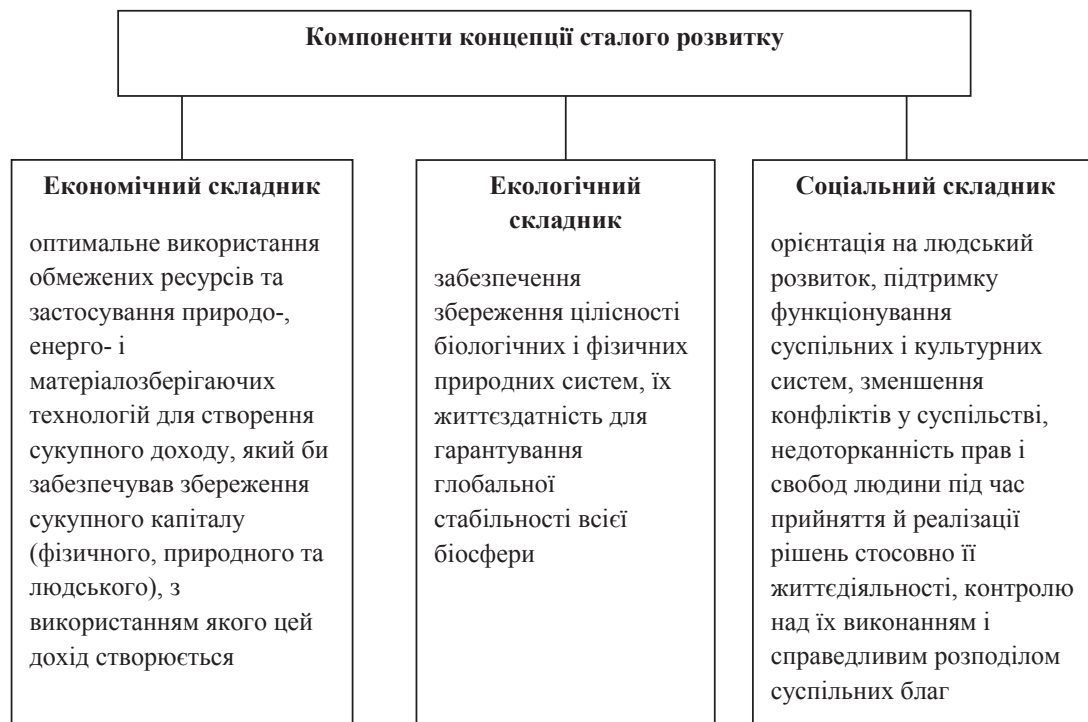

Рис. 1. Основні складники концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі [4, с. 186]

Модель сталого розвитку аграрних підприємств передбачає дотримання оптимального балансу між трьома складниками: економічним, соціальним та екологічним. Саме тому сьогодні відбувається процес переосмислення ролі економічних та екологічних пріоритетів і очевидна перевага надається екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва.

Екологізація є основним напрямом діяльності аграрних підприємств і базується на освоєні еколого-економічних методів господарювання для забезпечення розширеного відтворення природних ресурсів за рахунок формування стійких еколого-економічних систем, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної екологічно безпечної продукції, створення агросистем за використання екологічних методів господарювання.

На нашу думку, для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора регіону необхідні екологізація сільськогосподарської діяльності, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК та формування екологоорієнтованої системи управління аграрним виробництвом.

Важливо звернути увагу на складники концепції сталого розвитку, які сприяють процесу екологізації аграрних підприємств (рис. 2).

Основними критеріями сталого розвитку є зростання обсягів виробництва безпечних продуктів харчування для задоволення потреб у них населення, забезпечення економічної ефективності

виробництва, котра дасть можливість стимулювати розширене відтворення.

Україна, як і більшість країн світу, підтримує концепцію сталого розвитку, що зумовлює виконання екологічно орієнтованих вимог у різних галузях (економіці, соціальному і духовному житті, політиці тощо).

Однак для переходу України на дану концепцію необхідно зробити цілу низку якісних перетворень, які стосуються напрямів інноваційного розвитку, оновлення структури виробництва, подолання значної диференціації доходів тощо [6, с. 11].

Основні умови переходу України на модель сталого розвитку представлені на рис. 3.

Сьогодні існує низка об'єктивних та суб'єктивних факторів, які негативно впливають на процес екологізації аграрних підприємств: упровадження економічних механізмів сталого розвитку землекористування, недостатнє економічне стимулювання екологічно безпечної сільськогосподарської діяльності; слабка узгодженість нормативно-правової бази на відомчому рівні; відсутність зацікавленості у суб'єктів господарювання підвищувати екологічну безпеку землекористування.

Для спрямування дій агровиробників у напрямі екологізації необхідно розробити мотиваційний механізм, основними складниками якого є інструменти мотивації інноваційного розвитку агропідприємств і економічні інструменти екологізації агровиробництва. На нашу думку, ключовим мотивом до вирішення питання екологобезпечного

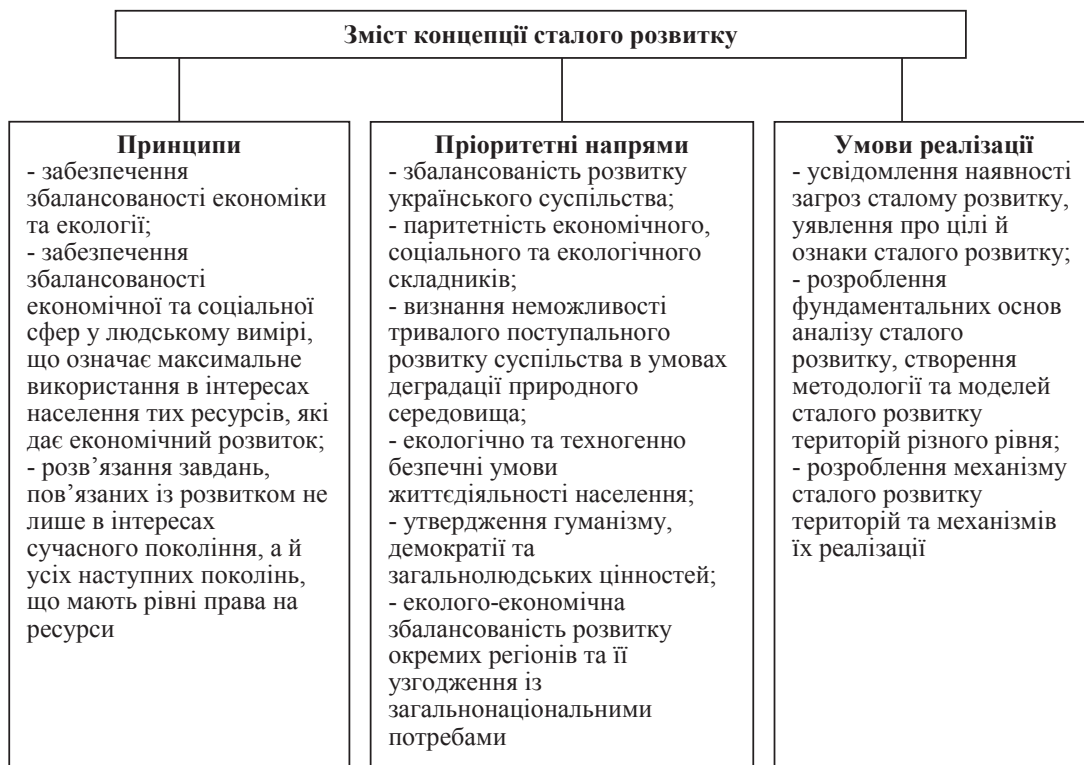

Рис. 2. Сутність концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі [2, с. 86]

виробництва, що дасть змогу створити реально функціонуючий сектор виробників екологічно чистої продукції, мають стати матеріальне стимулювання й зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу.

Практична реалізація концепції сталого розвитку в діяльності аграрних підприємств потребує визначення пріоритетів, які б ураховували їх економічні інтереси з позицій соціальної та екологічної відповідальності. Основними пріоритетами виступають:

- формування взаємопов'язаного, комплексного, системного підходу на шляху до економічного, екологічного та соціального розвитку аграрних підприємств;

- запровадження раціонального та екологічно безпечного землекористування.

Важливо створити умови для переходу аграрної галузі до моделі сталого розвитку за оптимального поєднання інтересів агровиробників із суспільними у сфері аграрного виробництва.

У світовій практиці під час оцінювання сталого розвитку територій використовуються такі індикатори, як якість життя (економічні, екологічні, соціально-інституційні та ступеня гармонізації) та безпека життя [8, с. 172].

Реалізація концепції сталого розвитку має відбуватися на глобальному, національному, регіональному, галузевому рівнях та на рівні суб'єктів господарювання. Серед ключових принципів

та умов регіонального зростання і розвитку варто виокремити системність, наукове обґрунтування, економічність і результативність, прозорість та інформативність у формуванні регіональної політики забезпечення сталого розвитку.

Визначальну роль у переході до концепції сталого розвитку аграрних підприємств відіграють такі зовнішні фактори, як: доступність ресурсів; конкурентне середовище; розвиненість внутрішнього попиту; державна підтримка; масштаби та розвиненість ринків збуту; інституційне середовище; державна науково-технічна політика; інвестиційний клімат; цінова і податкова політика; природні умови; стан навколишнього середовища та природних ресурсів; коопераційно-інтеграційні зв'язки в агропродовольчій системі; соціальний розвиток села; зовнішньоекономічні умови. Ця група факторів є однією із найважливіших умов функціонування аграрного сектора, зокрема тому, що прямо впливає на ефективність діяльності суб'єктів господарської діяльності та регулює внутрішні чинники, стимулюючи або стримуючи їх [9, с. 238].

Вплив внутрішніх чинників більшою мірою залежить від системи менеджменту, а саме: наявності висококваліфікованих керівників, які здатні приймати оптимальні управлінські рішення, використовувати найкращі світові практики, сучасні технології для модернізації і диверсифікації виробництва, ефективно використовувати ресурсний потенціал, адаптуватися до мінливих умов зовніш-

Рис. 3. Основні умови переходу на модель сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі [7, с. 214-215]

нього середовища. На сталий розвиток аграрного сектора також впливають і такі внутрішні фактори, як розміщення, спеціалізація та концентрація сільськогосподарського виробництва; потенціал економічних та інтелектуальних ресурсів; внутрішня інфраструктура; якість і конкурентоспроможність продукції; організаційно-господарські форми підприємства; організація виробництва й управління; інвестиційно-інноваційна активність; облік і реагування на коливання попиту, пропозиції та цін на ринку; наявність резерву потужностей, ресурсів, сільськогосподарської сировини; мотивація праці [9, с. 239].

На нашу думку, саме концепція сталого розвитку може стати одним із важелів управління в аграрній сфері. Йдеться про створення системи, що охоплює та єднає соціальні, техногенні, природні процеси, економічний розвиток та екологічну безпеку аграрного виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Сталий розвиток аграрного виробництва є важливим складником економіки регіону і має на меті забезпечення на тривалий термін збалансованого економічного зростання, поліпшення соціальних і екологічних параметрів його діяльності. Вирішення цих завдань передбачає нарощування обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності, відтворення й охорону природних ресурсів, зниження екодеструктивного впливу аграрного господарювання та оздоровлення навколишнього середовища. Це може бути забезпечено шляхом екологізації діяльності аграрних підприємств, формування раціональної структури їх ресурсного потенціалу та його ефективного використання.

Сталий розвиток досягається, якщо протягом тривалого часу забезпечується в єдності та взаємодії відтворення виробничого потенціалу, людських ресурсів та природного середовища. Вирішальну роль у сталості аграрного сектора та його окремих галузей є урахування та коригування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демченко Н. Концепція сталого розвитку в дзеркалі глобалізації. Економічний аналіз. 2012. Вип. 11. Ч. 1. С. 14-16.
2. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1(48). С. 85-89.
3. Шубравська О.В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. Економіка України. 2005. № 1. С. 36-42.
4. Эндрес А., Квернер И. Экономика природных ресурсов. СПб.: Питер, 2004. 256 с.
5. Стоволос Н.Б. Концептуальні засади стратегії розвитку органічного виробництва АПК. URL: <http://repo.sau.sumy.ua>.
6. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. К., 2009. 352 с.
7. Вергун А.М., Тарасенко І.О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. Вісник КНУТД. 2014. № 2. С. 207-2016.
8. Біла С.О. Інституційне забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід). Стратегічні пріоритети. 2009. № 3(12). С. 172-183.
9. Мікула Н.А., Шахраюк-Онофрей С.І. Факторні впливи на сталий розвиток сільських територій прикордонних регіонів. Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 1. С. 237-246.